

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 8, 2021 | 26.08.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.8.9](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.8.9)

УДК 332.021.8:330.322.212:631.115

К. А. Приб,

*д. е. н., професор, професор кафедри маркетингу та управління бізнесом,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ORCID ID: 0000-0003-2075-0020*

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ІНВЕСТИВАННЯ ТА ТЕХНІЧНЕ ПЕРЕОСНАЩЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

K. Prib

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Marketing and Business Management, National University "Kyiv-Mohyla Academy"

IMPACT OF DECENTRALIZATION PROCESSES ON INVESTMENT AND TECHNICAL RE-EQUIPMENT OF AGRICULTURAL PRODUCERS

Розкрито вплив децентралізації на інвестування та технічне переоснащення сільськогосподарських товаровиробників. Проаналізовано сучасний стан забезпечення сільськогосподарських підприємств та особистих селянських господарств технічними засобами. Доведено, що ключовим чинником, який стримує технічне переоснащення товаровиробників, стає недостатня активність інвестиційних процесів та нестача ресурсів. Показано, що для вирішення проблем інвестування та технічного переоснащення важливо забезпечити підтримку як на рівні держави, так і на рівні територіальних громад, що стає особливо актуальним в умовах децентралізації. Окреслено підходи до запровадження заходів щодо підтримки інвестиційних процесів та технічного переоснащення сільськогосподарських товаровиробників з боку територіальних громад через розвиток елементів шерінгової економіки щодо використання технічних засобів у сільському господарстві; розбудову виробничої, обслуговуючої, фінансової інфраструктури території; стимулювання підприємницької ініціативи сільськогосподарських товаровиробників; залучення інвесторів та кредиторів для реалізації бізнес-проектів тощо.

The article describes the impact of decentralization on investment and technical re-equipment of agricultural producers. The current state of the provision of agricultural enterprises and personal peasant farms with technical means has been analyzed. It has been proved that the key factor holding back the technical re-equipment of commodity producers is the insufficient activity of investment processes and the lack of investment resources. It is shown that external support is important for solving the problems of investment and technical re-equipment. Such support should be carried out both at the state level and at the level of individual territorial communities. This becomes especially relevant in the context of decentralization. It is shown that support at the state level in Ukraine is implemented through a number of special programs. At the same time, support at the level of territorial communities remains insufficient. Approaches to the implementation of measures to support investment processes and technical re-equipment of agricultural producers on the part of territorial communities have been determined. The main directions of territorial support are proposed. These areas include the development of elements of the sharing economy for the use

of technical means in agriculture based on new business models. The necessity of development by territorial communities of production, service, financial infrastructure of the territory is shown. It is proposed to stimulate the entrepreneurial initiative of agricultural producers through the intensification of business dialogue, the implementation of territorial and regional measures to improve the business environment, the popularization of entrepreneurial ideas, and the development of consulting. The need to attract investors and creditors for the implementation of business projects in territorial communities with financial, advisory, organizational support of local governments is indicated. It is proved that the proposed approach will allow taking into account as much as possible the regional features of the location of agriculture and its specifics, will contribute to the strengthening of investment activity and increase the efficiency of the use of investment resources, and will also allow for the technical re-equipment of agricultural producers.

Ключові слова: *інвестування; інвестиційні процеси; технічне переоснащення; технічне забезпечення; сільськогосподарські товаровиробники; територіальні громади; децентралізація; підтримка.*

Keywords: *investment; investment processes; technical re-equipment; technical support; agricultural producers; territorial communities; decentralization; support.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сільське господарство в Україні є галуззю, що найбільш динамічно розвивається, формує ключові експортні товарні потоки, забезпечує внутрішній ринок харчовими продуктами та переробну промисловість сировиною, а отже відіграє значиму роль в економіці держави. Її подальше зростання і розвиток у сучасних реаліях потребує належного техніко-технологічного та інноваційного забезпечення та активізації залучення інвестицій на ці цілі. Однак, специфіка сільського господарства, його сезонність, підвищені ризики тощо ускладнюють інвестування і потребують зовнішньої підтримки інвестиційної активності товаровиробників. Традиційно таку підтримку надає держава в особи центральних органів влади. Проте, в умовах децентралізації та посилення ролі територіальних громад актуальною стає також підтримка з боку місцевого самоврядування, оскільки саме на цьому рівні можна забезпечити впровадження найбільш ефективних та дієвих стимулюючих й регулюючих заходів. Це підтверджує актуальність та практичну значимість досліджень щодо впливу процесів децентралізації на інвестування та технічне переоснащення сільськогосподарських товаровиробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вирішенню проблем інвестування та технічного переоснащення сільськогосподарських товаровиробників присвячені чисельні наукові дослідження, в яких О. Г. Жуковський розкриває підходи до формування технологічних комплексів [1], І. О. Грінчук обґрунтовує напрями поліпшення рівня забезпеченості технікою [2], а І. В. Агєєва – підвищення ефективності її використання [3], О. В. Вишневецька та Я. К. Білоусько досліджують розвиток лізингових відносин й інших механізмів просування засобів [4], В. Є. Скоцик пропонує заходи щодо підвищення ефективності функціонування ринку техніки [5].

Крім того, у наукових розвідках та публікаціях вишукуються шляхи щодо вирішення проблем активізації інвестиційної діяльності та технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва. Так, поряд із розвитком «національного машинобудування, підвищенням рівня інноваційної активності, удосконаленням кредитних, лізингових та орендних відносин, створенням обслуговуючих кооперативів та агросервісних підприємств, удосконаленням техніко-технологічних процесів» тощо, Ю. В. Самойлик вбачає ключовою умовою розв'язання означених проблем «збільшення державної підтримки інвестиційних проектів щодо оновлення матеріально-технічної бази» [6, с. 21]. В свою чергу М. В. Щурик вказує на доцільність врегулювання питань, пов'язаних із організацією фінансової підтримки інвестиційних процесів, шляхом «створення реєстру господарств, запровадження адресності, визначення, куди саме слід направляти кошти: на створення сучасної матеріально-технічної бази, імплементацію новацій і новітніх технологій, придбання насінневого матеріалу, племінних тварин, підготовку кадрів тощо» [7, с. 54]. О. С. Білоусова наполягає на значимості державної підтримки як фінансового, так і регулятивного та захисного характеру [8].

Проте, більш активним нині стає дискурс щодо забезпечення ефективної підтримки інвестиційним процесам не лише на загальнодержавному, а передусім на регіональному та місцевому рівнях з одночасним нарощуванням інвестиційного потенціалу як державного, так і місцевих бюджетів, про що зазначає у своїх публікаціях В. І. Максимович [9]. Можливості такої підтримки залежать від низки чинників, передусім, як зазначає А. В. Бойко, від здатності органів влади та самоврядування акумулювати інвестиційні ресурси, залучати вільні кошти учасників ринку, забезпечувати достатній рівень власної доходності [10, с. 29-31]. Нині в умовах децентралізації питання щодо участі територіальних громад у активізації інвестиційних процесів розкриваються в наукових публікаціях у розрізі визначення сутності інвестиційного потенціалу територіальних громад з точки зору чинників його формування та механізмів управління використанням. Зокрема, засади досягнення цілей розвитку адміністративно-територіальних утворень локального рівня розкриті у роботі П. В.

Жук, З. О. Сірик [11, с. 17-18], сутність та форми реалізації інвестиційної політики територіальних громад – у роботі З. О. Сірик [12, с. 269], підходи щодо визначення співвідношень між зростанням власних доходів бюджетів та показниками інвестиційної активності територіальних одиниць з огляду на забезпечення ефективності адміністративно-фінансової децентралізації в регіоні досліджені у роботі В. І. Лещук [13].

Однак, питання впливу процесів децентралізації на інвестування та технічне переоснащення сільськогосподарських товаровиробників залишають недостатньо вивченими, потребують подальшого науково-методичного опрацювання та практичного дослідження, що й обумовило напрям наукових пошуків.

Формулювання цілей статті. Метою статті стало обґрунтування заходів з посилення впливу процесів децентралізації на інвестування та технічне переоснащення сільськогосподарських товаровиробників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині, незважаючи на зміцнення позицій сільського господарства упродовж останніх півтора-двох десятиріч, сільськогосподарські товаровиробники продовжують до певної міри відчувати нестачу інвестиційних ресурсів та складності щодо їх акумуляції із внутрішніх джерел або залучення із зовнішніх. Частка капітальних інвестицій у сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги у 2020 р. не досягнули 8,6 % у сукупному обсягу по економіці. Це негативно позначається на технічному оснащенні сільськогосподарських товаровиробників (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Забезпеченість сільськогосподарських підприємств України технікою у 2010-2019 рр.

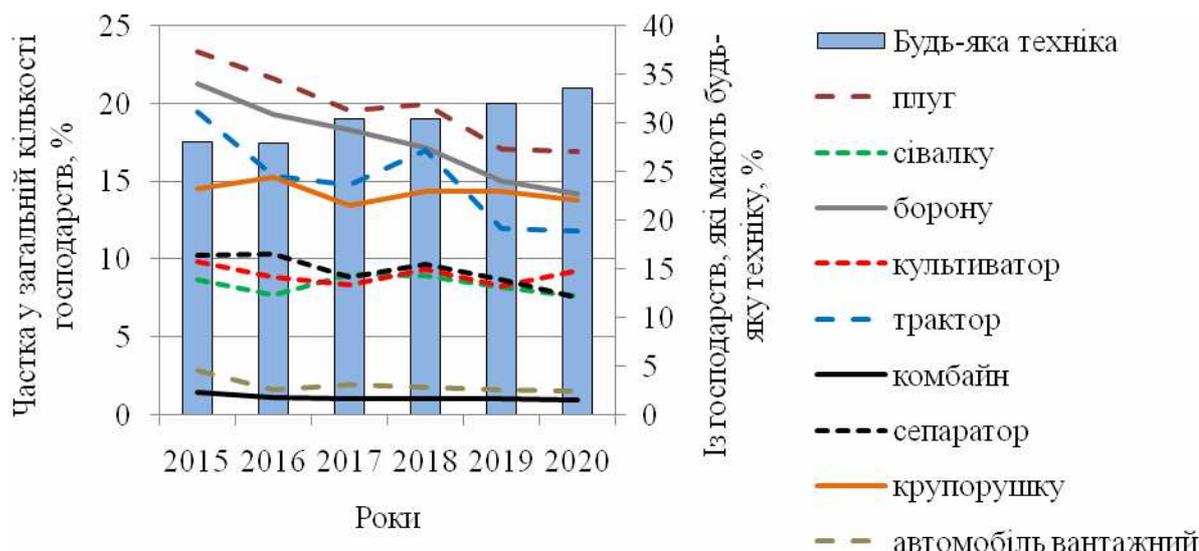
Показники	Роки					
	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Трактори з розрахунку на 10 тис. га с.-г. угідь, шт.	41	35	36	36	36	36
Комбайни зернозбиральні у розрахунку на 10 тис. га посівної площі зернових культур, шт.	36	35	38	38	36	37
Комбайни кукурудзозбиральні у розрахунку на 10 тис. га посівної площі кукурудзи, шт.	12	5	5	4	4	4
Комбайни картоплезбиральні у розрахунку на 10 тис. га посівної площі картоплі, шт.	590	531	553	612	585	592
Комбайни і машини бурякозбиральні у розрахунку на 10 тис. га посівної площі буряків цукрових фабричних, шт.	92	114	84	68	63	77
У розрахунку на 100 га ріллі:						
- плуги, шт.	182	172	180	179	178	186
- культиватори, шт.	267	253	261	255	254	259
- борони, шт.	870	707	700	661	657	579
- машини посівні та для садіння, шт.	277	253	260	256	255	255
- розкидачі гною і добрив, шт.	69	74	79	80	79	86
- машини для захисту сільськогосподарських культур, шт.	55	68	74	76	75	85
- сінокосарки, шт.	41	39	41	40	40	37
- жатки валкові, шт.	56	50	53	56	56	61

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України [14]

В останнє десятиліття дещо погіршилася забезпеченість сільськогосподарських підприємств тракторами, кукурудзозбиральними та бурякозбиральними комбайнами і машинами, культиваторами, боронами, машинами для посіву та садіння, сінокосарками та деякими іншими видами техніки. Збільшення забезпеченості зерно- та картоплезбиральними комбайнами, плугами, розкидачами гною і добрив, сінокосарками тощо відбувалося доволі повільними темпами та вирізнялося нестійкою динамікою. Потрібно зазначити, що беззаперечно однією з причин зниження рівня технічної оснащеності сільськогосподарських підприємств є поліпшення технічних характеристик сучасної техніки та підвищення її продуктивності. Однак, як показало дослідження, більш впливовим чинником залишається нестача інвестиційних ресурсів та неспроможність їх залучення сільськогосподарськими підприємствами, що унеможливило їх достатню технічну оснащеність усіма необхідними видами техніки.

Поряд із підприємствами всіх типів вагому частку у сільському господарстві займають особисті селянські господарства, на які припадає у середньому понад 40 % загального обсягу виробництва продукції та домінування у сегменті забезпечення внутрішнього ринку сільськогосподарською продукцією, а населення продуктами харчування. Незважаючи на власну значимість ці товаровиробники здебільшого досить погано забезпечені технікою, особливо порівняно із господарюючими суб'єктами суспільного сектору економіки, що створює враження про їхню зосередженість на трудомістких видах діяльності. Так, у 2015 р. лише 17,5 % особистих селянських господарств України володіли будь-якою сільськогосподарською технікою. У 2018 р. їх частка зросла до 19,0 %, а у 2020 р. – до 21,0 %, залишаючись таким чином на надзвичайно низькому рівні (див.

рис. 1).

Рис. 1. Забезпеченість особистих селянських господарств технікою

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України [14]

Серед основних видів техніки, якою володіють особисті селянські господарства, виділяються лише плуг та борони. Водночас, забезпеченість самохідними технічними засобами залишається незадовільною. Також незначна частка господарств володіє сівалками, культиваторами, сепараторами, крупорушками тощо. Зважаючи на нерозвиненість обслуговуючої сільськогосподарське виробництво інфраструктури та недостатній рівень інтеграції і кооперації дрібних товаровиробників, це й провокує високі витрати ручної праці, а у кінцевому підсумку знижує ефективність виробництва.

Обмеженість внутрішніх інвестиційних ресурсів сільськогосподарських товаровиробників з одного боку та складності щодо залучення коштів із зовнішніх джерел внаслідок специфіки і значного рівня ризиковості сільськогосподарського виробництва з другого боку спричиняють потребу у забезпеченні державної підтримки інвестиційних процесів. Така підтримка здійснюється не лише в Україні, а й багатьох розвинених країнах світу, у тому числі й тих, де природно-кліматичні, ґрунтові, географічні, соціально-економічні та інші умови є досить сприятливими для розвитку сільського господарства. Державна підтримка зазвичай здійснюється на основі комплексу важелів податкового, цінового, митно-тарифного, амортизаційного, фінансово-кредитного регулювання. Зокрема в Україні її основними напрямками стали:

- державні програми підтримки суб'єктів господарювання АПК шляхом із здешевлення кредитів;
- фінансування заходів у садівництві, виноградарстві та хмелярстві;
- часткове відшкодування вартості придбання сільськогосподарськими товаровиробниками племінних тварин, бджіл, сперми та ембріонів;
- компенсаційні виплати для зниження вартості об'єктів із зберігання та переробки зерна;
- дотації на утримання кіз та овець і на приріст корів;
- фінансова підтримка розвитку фермерських господарств;
- урядові програми здешевлення сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва та інші спеціальні програми.

Однак, досвід тридцяти років розвитку сільського господарства на ринкових засадах показує, що державна підтримка не завжди є достатньо ефективною, кошти подеколи витрачаються не раціонально, а механізми їх надання не завжди спрямовані на своєчасне та досить повне вирішення проблем товаровиробників.

В умовах децентралізації посилюється роль територіальних громад у вирішенні різноманітних соціально-економічних задач суспільства. Однією з таких задач має стати й підтримка розвитку інвестиційних процесів та посилення інвестиційної активності щодо технічного переоснащення сільськогосподарського виробництва. Однак, важелі і заходи підтримки на рівні територіальних громад мають суттєво вирізнятися від загальнодержавних. Їх потрібно зосередити на таких ключових напрямках:

- розвиток елементів шерінгової економіки щодо використання технічних засобів у сільському господарстві. Це спричинене складнощами у закупівлі, а також забезпеченні раціонального одноосібного використання техніки сільськогосподарськими товаровиробниками, особливо малих форм господарювання. Для таких товаровиробників нові бізнес-моделі і бізнес-процеси, засновані на економіці спільного споживання, дозволять отримати значні економічні переваги як щодо полегшення доступності техніки, так і щодо оптимізації інвестиційних витрат. Однак, як засновані на порівняно новій бізнес-концепції, елементи шерінгової економіки в сільському господарстві будуть більш ефективно розвиватися за підтримки територіальних громад;

- розбудова виробничої, обслуговуючої, фінансової інфраструктури території, що спростить реалізацію усіх бізнес-процесів сільськогосподарських товаровиробників, дозволить полегшити доступ до технічних засобів та оптимізує витрати на їх придбання або залучення у виробничі процеси на інших підставах;
- стимулювання підприємницької ініціативи сільськогосподарських товаровиробників, особливо малих форм господарювання, через активізацію бізнес-діалогу, проведення територіальних і регіональних заходів для поліпшення бізнес-середовища (виставок, ярмарок, спільних нарад, конгресів тощо), популяризацію ідей підприємництва, розвиток дорадництва тощо;
- залучення інвесторів та кредиторів для реалізації бізнес-проектів у територіальних громадах за фінансової, консультативної, організаційної підтримки місцевих органів самоврядування та інші заходи.

Запропонований підхід дозволить забезпечити позитивний вплив процесів децентралізації на інвестування та технічне переоснащення сільськогосподарських товаровиробників. В кінцевому підсумку це сприятиме регіональному розвитку, ефективному використанню коштів бюджетів різних рівнів та створить позитивний імпульс для економічного процвітання у перспективі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Для досягнення перспективного зростання і розвитку сільського господарства як однієї з ключових галузей економіки України важливо забезпечити активізацію інвестування для технічного переоснащення виробництва. З огляду на децентралізацію збільшення інвестицій як із внутрішніх, так і, особливо, із зовнішніх джерел потребує налагодження дієвих механізмів підтримки інвестиційних процесів з боку територіальних громад. Підтримка має забезпечуватися на основі спрощення доступу до зовнішніх інвестиційних і кредитних ресурсів, розвитку інфраструктури, стимулювання підприємницької ініціативи на селі, розширення шерінгових сегментів у техніко-технологічному забезпеченні сільськогосподарського виробництва тощо. Такий підхід дозволить максимально врахувати регіональні особливості розміщення сільського господарства та його специфіку, сприятиме посиленню інвестиційної активності та підвищенню ефективності використання інвестиційних ресурсів, що в кінцевому підсумку забезпечить технічне переоснащення сільського господарства.

Перспективними напрямками подальших розвідок щодо посилення впливу процесів децентралізації на інвестування та технічне переоснащення сільськогосподарських товаровиробників є обґрунтування методологічних засад участі територіальних громад у фінансуванні та просуванні інфраструктурних інвестиційних проектів, розвитку шерінгової економіки у сфері використання технічних засобів, створення сприятливого інвестиційного клімату в регіонах та посилення інвестиційної активності сільськогосподарських товаровиробників.

Список літератури.

1. Жуковський О. Г. Особливості формування технологічних комплексів машин для вирощування основних сільськогосподарських культур Закарпаття в особистих господарствах населення. *Проблеми агропромислового комплексу Карпат*. 2015. Вип. 24. С. 184-192.
2. Грінчук І. О. До питання про матеріально-технічне забезпечення фермерських господарств. *Вісник Житомирського національного агроекологічного університету*. 2012. № 2 (2). С. 117-123.
3. Агєєва І. В. Матеріально-технічне забезпечення фермерських господарств. *Університетські наукові записки*. 2013. № 2. С. 165-170.
4. Вишневецька О. В. Технічне переоснащення аграрної галузі в контексті ефективності лізингових систем. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2013. Т. 18, Вип. 1(1). С. 53-57.
5. Скоцик В. Є. Технічне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників: сучасний стан та проблеми вирішення. *Економіка та управління АПК*. 2013. Вип. 10. С. 56-60.
6. Самойлик Ю. В. Матеріально-технічне забезпечення АПК: тенденції, механізми, перспективи. *Економіка і регіон*. 2014. № 4. С. 17-22.
7. Щурик М. В. Особисті селянські і фермерські господарства: перспективи й вектори розвитку. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка*. 2018. Вип. 800. С. 50-57.
8. Білоусова О. С. Трансформація впливу держави на інвестиційні процеси. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 16. С. 32-37.
9. Максимович В. І. Інвестиційний потенціал державного і місцевих бюджетів. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. № 2. С. 61-66.
10. Бойко А. В. Інвестиційний потенціал регіонів України: проблеми теорії та практики. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2010. Вип. 26(1). С. 25-33.
11. Жук П. В., Сірик З. О. Інвестиційний потенціал територіальних громад: суть поняття та питання управління. *Регіональна економіка*. 2017. № 2. С. 16-22.
12. Сірик З. О. Місцеве самоврядування та інвестиційні процеси: європейські процеси та вітчизняні реалії. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 4. С. 266-274.
13. Лещух І. В. Вплив адміністративно-фінансової децентралізації на інвестиційні процеси у Центральному регіоні України. *Регіональна економіка*. 2019. № 3. С. 134-144.
14. Статистична інформація. *Офіційний сайт Державної служби статистики України*. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 21.07.2021 р.).

References.

1. Zhukov'skyj O. H. (2015) "Features of formation of technological complexes of machines for cultivation of

the main agricultural crops of Transcarpathia in personal farms of the population”, *Problemy ahropromyslovoho kompleksu Karpat*, vol. 24, pp. 184-192.

2. Hrinchuk I. O. (2012) “Features of formation of technological complexes of machines for cultivation of the main agricultural crops of Transcarpathia in personal farms of the population”, *Visnyk Zhytomyr'skoho natsional'noho ahroekologichnoho universytetu*, vol. 2 (2), pp. 117-123.

3. Ahicieva I. V. (2013) “Material and technical support of farms”, *Universytets'ki naukovi zapysky*, vol. 2, pp. 165-170.

4. Vyshnevets'ka O. V. (2013) “Technical re-equipment of the agricultural sector in the context of the efficiency of leasing systems”, *Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Ekonomika*, vol. 18, no. 1 (1), pp. 53-57.

5. Skotsyk V. Ye. (2013) “Technical support of agricultural producers: current state and problems of solutions”, *Ekonomika ta upravlinnia APK*, vol. 10, pp. 56-60.

6. Samojlyk Yu. V. (2014) “Material and technical support of the agro-industrial complex: trends, mechanisms, prospects”, *Ekonomika i rehion*, vol. 4, pp. 17-22.

7. Schuryk M. V. (2018) “Personal peasant and farm enterprises: prospects and vectors of development”, *Naukovyj visnyk Chernivets'koho universytetu. Ekonomika*, vol. 800, pp. 50-57.

8. Bilousova O. S. (2017) “Transformation of the influence of the state on investment processes”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 16, pp. 32-37.

9. Maksymovych V. I. (2013) “Investment potential of state and local budgets”, *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 2, pp. 61-66.

10. Bojko A. V. (2010) “Investment potential of the regions of Ukraine: problems of theory and practice”, *Zbirnyk naukovykh prats' Cherkas'koho derzhavnogo tekhnologichnoho universytetu. Serii : Ekonomichni nauky*, vol. 26 (1), pp. 25-33.

11. Zhuk P. V. and Siryk Z. O. (2017) “Investment potential of territorial communities: the essence of the concept and management issues”, *Rehional'na ekonomika*, vol. 2, pp. 16-22.

12. Siryk Z. O. (2016) “Local self-government and investment processes: European processes and domestic realities”, *Efektivnist' derzhavnogo upravlinnia*, vol. 4, pp. 266-274.

13. Leschukh I. V. (2019) “Injection of administrative and financial decentralization to investment processes near the Central Region of Ukraine”, *Rehional'na ekonomika*, vol. 3, pp. 134-144.

14. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2021), “Statistical information”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 21 July 2021).

Стаття надійшла до редакції 20.08.2021 р.